

gyötrő dilemmáknak, ha nem is a megoldásával, de legalábbis a kezelésével. Ebben az esetben már a Kirekesztők megjelenését követően beígért Befogadók című kötettel is enyhítheti kritikusa(i) csalódását. Annál is inkább, mert Bibótól tudjuk: az antiszemitizmus visszaszorítása során nem elég valami ellen harcolni; sokkal fontosabb feladat a pozitív, építő célok kitűzése.

Jegyzetek

1. Karsai általam legjobbnak tartott művei: A cigánykérdés Magyarországon 1919–1945. Út a cigány Holocausthoz. Cserépfalvi, 1992. illetve Marx és Engels a nemzeti kérdéstről. Magyar Filozófiai Szemle, 1980/3. sz.
2. Pl.: Claussen, Detlev : Von Judenhaß zum

Antisemitismus. Hermann Luchterhand Verlag, 1987.

3. Példa ilyen jellegű tankönyvre: Teaching about the Holocaust and Genocide. (The Human Rights Series.) The State University of New York, é. n.
4. Pl.: Tagnieff, Pierre-André: Les Protocoles des Sages de Sion I–II. berg international, Paris, 1992.
5. Ilyen pl. a műfaj egyik klasszikusa: Katz, Jacob: From Prejudice to Destruction. Anti-Semitism, 1700–1933. Harvard University Press. Cambridge, Mass., 1980., 1982.
6. Erről lásd: Gerő András: Liberálisok, antiszemiták és zsidók a modern Magyarország születésekor. In: Zsidóság, identitás, történelem. T-Twins, 1992. 9–23. old.
7. Pl.: A Shoah a magyar sajtóban (1989–1991). In: Zsidóság, identitás, történelem. 59–85. old., ill.: Turultojás. Hiány. 1992. november 3–6. old.

A normális – mint kivételes jelenség?

Befogadók. Írások az antiszemitizmus ellen 1882–1993.

Válogatta és a bevezető tanulmányt írta: Karsai László.

Aura Kiadó. Budapest, 1993.

Annak idején már a Kirekesztők előszavában Mészöly Miklós megfogalmazta azt a finom utalásszerű kritikát, amely korrekcióra hívott fel „Ez a könyv... reménykeltően csonka, mert szinte maga hívja ki és követeli – az ellen válogatást.” Időközben a kötet összeállítóját súlyos szakmai kritikák érték (a szélsőjobb részéről politikai támadások is). Az ez évi könyvhétre azután megjelent – Befogadók címmel – a kiadó által is már korábban beharangozott ellenválogatás. A nyomda ördögének köszönhetően most módom nyílik arra, hogy ugyanazon folyóiratszám hasábjain igyekezzem eldönteni: sikerül-e Karsainak kiköszörlőnie a csorbát?

Nos, ha kezünkbe vesszük a könyvet, már a tartalomjegyzékben felfigyelhetünk arra, hogy a kötetet ezúttal névmutató zárja (Molnár Judit munkája) a

közölt szerzők életútjának rövid ismeretetésével. Nyilvánvaló az is, hogy a szerző komoly erőfeszítéseket tett előző munkája leggyengébb részének, a bevezető tanulmánynak a korrigálására. Ez ugyanakkor máris felveti azt a problémát: önálló művet tartunk-e a kezünkben vagy az előző hibajegyzékét?

Számos jelét tapasztalhatjuk annak, hogy Karsai igyekszik elhatárolódni Kirekesztők-beli sommás megállapításaitól, differenciálatlan értékeléseitől (utalhatunk itt a Széchenyiről, Bajcsy-Zsilinszkyról, illetve a vallásos antiszemitizmus ókori, középkori gyökereiről szóló fejtegetésekre). Definíciót ad az antiszemitizmus fogalmáról, s árnyalni próbálja történelmi korszakainak elemzését is

A Kirekesztők koncepciótlanságával szemben előrelépést jelent az, hogy a bevezetőben – a korábbi hibák kijavításán túlmenően – már kirajzolódnak határozott gondolatok is, amelyeket lehet méltatni vagy bírálni. Ezekről összefoglalóan megállapíthatjuk: a szerző kidolgoz gólhelyzeteket, de azután ki is hagyja őket. Érdekes és ígéretes felismerésnek tartom például a következőt: „A zsidóság az elmúlt évezredekben a diaszpórában kisebbség, szétszórt, fegyvertelen kisebbség volt. Ha meg akarjuk

érteni, hogyan tudtak mégis fennmaradni, akkor ki kell lépniük az antiszemita-zsidók fogalompáros által meghatározott térből, és a magyarázathoz a nem-antiszemita és filozemita magatartását, politikáját is figyelembe kell vennünk... Az antiszemita és a filozemita egymással szemben álló, nem egyenlő erejű tábora között minden korban voltak a zsidókkal szemben toleránsak és aszemita is, vagyis olyanok, akik számára a zsidókérdés nem volt fontos probléma. (Ma is élő zsidó előítélet, hogy mindenki, aki nem filozemita, az antiszemita.)” (10. old.) Néhány sorral később azonban az utolsó zárójel mondat szemléletének ellentmondó kijelentésekkel találkozhatunk: „Magyarázatot nem igazán ... a korai zsidómérszárlások igényelnek, inkább a több évszázados viszonylagos nyugalom, zavartalan látzó együttélés.” (11. old.); „1919 után, a háborúvesztés, a legalábbis biológiai-származási szempontból zsidónak tekintett kommunisták vezette Tanácsköztársaság után nem az a csoda, hogy olyan sokan antiszemita lettek, hanem inkább az, hogy voltak olyanok, akik nem lettek azok”. (20. old.)

Ez a két utóbbi kijelentés nem nélkülözi a pikantériát, de heurisztikusnak sem nevezhetem őket. Én ugyanis – bármennyire is széles körben elterjedt volt egyes korokban a zsidóellenesség – csodának nem tartom azt, hogy még a keresztény középkorban vagy a Horthy-korszakban sem volt mindenki antiszemita. Megértem, ha Karsai igyekszik megkövetni azokat, akiket nemzeti érseiben sértett például a Széchenyiről vagy Bajcsy-Zsilinszkyról kimondott ítélete, de a túlkompensáció nem jelenthet megoldást. Sőt ézaltat ebben az engesztelő gesztusnak szánt könyvében is visszaigazolja azokat a kritikákat, melyek szerint tollát elsősorban politikai-publisztikai és nem tudói szándék vezeti.

Vissza kell azonban térnünk a 10. oldalon található, már idézett értelmezéshez: Miért is teremt az „gólhelyzet”, miért és hogyan szalasztja el azt a szerző? A gondolatmenet pozitívuma

az, hogy ennek alapján az antiszemita a *differentia specifica* és a *genus proximum* elvén keresztül definiálhatóvá válik. Lehetőséget nyújt ez arra is, hogy az antiszemitizmust, a filozemitizmust, az anti-antiszemitizmust és az aszemitizmust egymástól elhatárolva, ugyanakkor egy történelmi folyamatba ágyazva egymásra gyakorolt kölcsönhatásaiban, a társadalmi konfliktusok erőterében magyarázzuk. Már csak ezért is sajnálhatjuk, hogy Karsai két könyvet jelentetett meg, és nem egyet, amelyben például a zsidókérdésről folytatott vitákat mutatná bá A Befogadók legérdekesebb részét nem véletlenül a zsidótörvények körüli parlamenti disputákból közölt szemelvények alkotják.

A Befogadókban azonban ez a lehetőség nem válik valósággá. Ennek oka abban keresendő, hogy a könyv szöveggyűjtemény részének minősége jóval elmarad a bevezető tanulmány színvonalától, sok benne a következetlenség, az átgondolatlanság. Ha igazán pontos akarunk lenni, meg kell jegyeznünk, hogy már a könyv címe is problémát jelez: az alcím ugyanis – „Írások az antiszemitizmus ellen” – anti-antiszemitizmust sejtet, míg a főcím inkább a filozemitizmust, illetve a zsidó iránti jóindulatú közönyt állítja előtérbe. A válogatásban valóban találkozhatunk filozemita (Jókai, 52. old; Móricz, 78. old.) és aszemita (Zoványi, 59. old; Giesswein, 60. old.) írásokkal, amelyek elsősorban nem az antiszemitizmus ellen íródtak. Helyet kaptak olyan szemelvények is, amelyek Németh László: *Kisebbségben* című művét bírálják, de annak antiszemitizmusát expliciten nem említik (Babits, 126–144. old; Joó, 146–147. old.).

A legmeglepőbb azonban az, hogy egy az antiszemitizmus-ellenes cikket megjelentető readerben antiszemita szövegekre (Vitéz M. M. 159–162. old., B. N. 168. old.) is bukkanhatunk. Ha Karsai úgy véli, hogy a két levél írója csak azért hangoztat antiszemita szövegeket, mert így akar enyhítést elérni Endre Lászlónál, ezt külön kommentár-

ban bizonyítania kellene. Azt is „furcsállhatjuk”, hogy egyes szerzőknél a zsidóbarátság más népek elleni xenofóbiával párosul (lásd a svábok, „szepesek”, ruténok iránt ellenséges Ady-cikket, 56. old; Dr. Czirbusz Gézának a germán fajnépek elleni filippikáit az 58. oldalon).

Az összeállítás „népfrontos” jellegű, különféle politikai irányzathoz tartozó szerzők kaptak benne helyet. Nem érthető ugyanakkor, hogy miért maradtak ki az olyan kommunista írások, amelyek a zsidógyűlölet ellen emelték fel hangjukat? Némileg magyarázhatja ezt az a tény, hogy Karsai ügyel arra, hogy csak nemzsidó szerzőktől közöljön munkákat. S azt alighanem öngólnak tartotta, hogy belevegyen a kötetbe például egy Kádár-beszédrészletet.

Az értékmentesség és a propagandisztikus szempontoktól mentes történetész objektivitás elvének mindenesetre jobban megfelelne, ha az államszocia-

lizmus korszakát is végre kellő távlatból, sine ira et studio tudnánk szemlélni.

Úgy gondolom, ezek a hiányosságok annak tulajdoníthatók, hogy Karsai abbéli igyekezetében, hogy visszaszerezze szakmai tekintélyét, ismét kissé sietősen összeállított munkával állt elő. Igazságtalanok lennének azonban, ha nem vennénk észre: ebben a könyvben már ott volt a siker lehetősége, amely talán éppen a túlzott bizonyítási vágy miatt hiúsult meg. A szerző azonban határozottan kimozdult az első kötet szakmai kátyújából.

Jó esély van arra, hogy Karsai a levont tanulságok birtokában visszatérjen az antiszemitizmus történeti tanulmányozásához. A társadalmi patológiák megértése ugyanis – valljuk be – sokkal fontosabb feladat, mint a normalitás vizsgálata.

Balog Iván